

sklonov. Že v začetnih poglavjih se pojavljajo zgledi v povedih, ki so vse vzete iz originalnih latinskih besedil in prevedene. Ob citirani povedi sta v oklepaju vedno navedena tudi avtor in mesto dela, iz katerega je vzeta, kar je lahko zelo koristen didaktični pripomoček za učitelja, če uporablja kak drug učbenik.

Skladnja je obravnavana v dveh poglavjih, prvo (*La syntaxe*) je posvečeno podrobni obravnavi skladnje sklonov, podredju in priredju, ki je še posebej natančno obdelano tudi s stilističnega vidika. Paragrafi, ki so namenjeni podredju, prinašajo delitev odvisnikov na vsebinske (*complétives*), – pod te spadajo tudi infinitivni konstrukciji akuzativa in nominativa z infinitivom ter vsi odvisniki povedne in železne vsebine – oziralne (*relatives*) in prislovne (*circonstantielles*). Čeprav je ta delitev manj pregledna, je veliko bolj točna od običajnega prikaza v slovenskih slovnica, ki latinske odvisnike povezujejo včasih glede na veznike in včasih glede na vsebino. Drugi del, ki bi ga v slovenskih slovnica prav tako našli med poglavji o sintaksi, nosi naslov *Slovnica povedi in besedila* (*La grammaire de l'énoncé et du texte*) in skuša preseči slovnične okvire stavka, tako da ga obravnava znotraj besedila, pri tem pa se avtor opira tudi na dognanja sodobnega jezikoslovja. V tem se kaže tendenca francoske šole, ki se pri branju in interpretaciji antičnih besedil še posebej posveča besedilni analizi odlomka. Tako se pri iskanju koherence in kohezije obravnava tudi raba zaimkov in prislovov, predvsem pa raba naklonov, zlasti konjunktiva (v neodvisnih stavkih in v odvisnikih v sosednici časov) in njegovih posebnosti (modalna atrakcija, absolutna raba ipd.). Nekoliko nerodna stran te delitve poglavja o skladnji

je, da prvi del prinaša obravnavo vseh tipov odvisnikov, tudi tistih, ki zahtevajo rabo konjunktiva, šele v drugem delu pa so predstavljeni pravila te rabe in sosednica časov.

Za frankofonega slovenskega bralca je slovnica uporaben pripomoček za utrjevanje na višji stopnji, ko ima že dovolj znanja jezika, da ga ne zmedeta drugačni slovnična metoda in terminologija. Iz istih razlogov je lahko slovnica uporaben didaktični pripomoček za učitelje latinščine, da svojo metodo po potrebi prilagodijo ali spremenijo.

Sonja Capuder

SOFOKLES:

AJANT – TRAHINKE – FILOKTET.

Prevod in komentar: *Kajetan Gantar* in *Brane Senegačnik*. Spremna beseda: *Brane Senegačnik*. Založba *Obzorja*, zbirka *Iz antičnega sveta* (32). Maribor 2000. 240 strani.

Recenzija

Pred leti je kolegica, ki je takrat ravno srečno opravila diplomski izpit, priredila nekakšno filološko zabavo v pregnantnem, čudaškem pomenu te besede. Sedeli smo okrog mize in se smejali resničnim in izmišljenim zgodbam o članih izpitne komisije, medtem ko je iz zvočnikov donel radijski intervju z enim izmed njih, s Kajetanom Gantarjem; slavljena ga je nekaj prej po naključju ujela v etru, ga posnela na kaseto in jo shranila, očitno posebej za to priložnost. Čeprav ni te nenavadne godbe takrat nihče posebej pozorno poslušal, se še vedno dobro spominjam odgovora na značilno suho novinarsko vprašanje o željah in pričakovanjih glede prihod-

nosti: profesor Gantar je brez posebnega razmišljanja naravnost povedal, da bi rad – skupaj s svojimi učenci – prevedel celotno grško tragedijo. Blagohotno smo se namuznili, zvenelo je bolj kot *pium desiderium* in komajda kot resen program; kdaj je že nazadnje izšel nov prevod kakšnega tragika? Nekaj malega Evripida in Sofokla, *Bakhe*, *Elektra* in *Kralj Ojdip*, enkrat v sivih osemdesetih – zdaj pa kar na lepem celotno tragedijo? Kaj ni takšno govorjenje že nevarno blizu prav tragiški ὕβρις? Gostiteljčin izbor kasete se je zazdel res neprizanesljivo duhovit in posrečen.

Potem je prišlo hroščevo leto 2000, ko se je želja nenadoma izkazala za povsem uresničljivo in je bilo treba vse pikre pripombe vzeti nazaj. Založbe so po dolgi suši začele dobesedno bruhati prevode antičnih del, levji delež med njimi pa je zavzemala prav tragedija. Najprej Evripid, Senegačnikova *Heraklova blaznost* pri Družininem *Sidru* ter Marinčičevi *Medeja* in *Ifigenija pri Tavrijcih*, v *Kondorju* pri Mladinski knjigi. In nato tik pred božičem še trojni Sofokles pri mariborskih Obzorjih, v zbirki *Iz antičnega sveta: Ajant, Trahinke* in *Filoktet*. Presenečenje je bilo popolno in težko ga je izraziti v besedah, nemara so – glede na verski značaj grške tragedije – še najprimernejše psalmistove: *Tunc repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra exultatione*. Kar samo se nam je smejalo, radostno smo vriskali. Še zlasti ker ni nič kazalo (in ker še vedno ne kaže), da utegne priti novih sedem suhih let; nasprotno, šušlja se, da je pred izidom tudi *Ifigenija v Avlidi*.

Tragedije so v knjigi urejene po kronološkem načelu, od najstarejše do najmlajše. Najprej *Ajant*, psihološka drama o neobvladljivem Odisejevem tekmeču, ki se hoče za prestane krivi-

ce maščevati s pokolom v grškem taboru, pa mu Atena omrači um, tako da namesto Grkov pomori *skupne črede, plen govedi*, ter se po prebujenju iz samega sramu vrže na meč; drama o oholem in trmastem iskanju lastne pravice, o temni noči uma, o samomoru in o pravici do pokopa. Potem *Trahinke*, drama o Heraklu, ki mu skuša prestrašena in ljubosumna Dejanjera znova vzbuditi nekoč plamtečo ljubezen, a se pri tem ujame v davno nastavljeno past kentavra Nesa ter ljubljenemu možu – in sebi – namesto tega nakoplje smrt; *le mrtvih namreč bre-me ne teži*. Do konca trezna in hkrati srhljivo tragična bivanjska ugotovitev, ki jo je kralj Mida izvedel od pijanega Silena in ki se je Sofokles – tako kot Nietzsche, čeprav z drugačnim poudarkom – nikoli ne naveliča ponavljati. In na koncu *Filoktet*, še ena drama iz trojanskega cikla, tokrat o nadležno ranjenem vojaku, ki so ga njegovi praktični tovariši izpostavili na zapuščenem Lemnosu, a se ga čez desetletje po sili razmer znova spomnijo in mu skušajo z zvijačo in prevaro izmakniti njegovo nepremagljivo orožje; *samo s tem lokom bo zavzeta Troja*. Med Filoktetom, Neoptolemom in Odisejem se v slabih tisoč petsto verzih zapletejo in razpletejo temeljna človeška vprašanja, ki jih vsaka vojna izpostavi z neizprosno ostrino: vprašanja o cilju, ki posvečuje sredstva, o razpetosti med poslušnostjo, zloglasno *Gehorsamkeit*, in prisluškovanjem notranjemu glasu vesti, svoji lastni φύσις. *Filokteta* sta prevedla že Fran Omerza in Anton Sovrè, *Trahinke* pa je slovenščina dobila prvič. Nič kaj dosti drugače ni z *Ajantom*, ki ga je pred skorajda poldrugim stoletjem resda že prevedel Matija Valjavec, a je njegov prevod danes fizično zelo težko dostopen, predvsem pa jezikovno in metrič-

no tako naporen, da zadnji prevod lahko mirno označimo za *novum*. Prevodi so – po pričakovanju – zgledni in se v vseh pogledih ujemajo s slovensko prevajalsko tradicijo, kakršno je po dolgih porodnih krčih oblikovala sredina prejšnjega stoletja: govorne partije so v blankverzih, zbornski spevi v prostih ritmih. Kako dragoce na je ta tradicija in kakšen bi bil lahko danes videti slovenski fond grških tragikov, ko bi se v kakem ključnem trenutku kateri od ključnih prevajalcev odločil narobe, nazorno kaže prav *Ajant*, če novega primerjamo s starim. Stara prevajalska doktrina se je namreč striktno držala izvirnikovih šesterostopnih jambov, ki so s svojimi poudarjenimi zaključki kaj hitro zaveneli obupno monotono in duhamorno. Še huje je bilo v zbornskih spevih, ki so skušali ohranjati zapletene grške ritme in bili zato prisiljeni do neprepoznavnosti skrotovičiti slovenščino, pa naj se je dela lotil še tak poznavalec. Matija Valjavec namreč ni bil kar nekakšen nedeljski ljubitelj tragedije, znal je s peresom in bil mojster jezika. Ob njegovi prikupno verzificirani pravljici *Pastir* še danes odraščajo cele generacije Slovencev, celo strogi pater Stanislav Škrabec mu je priznal, da je bil eden naših najmarljiviših učenjakov in najplodnejših pisateljev. A proti zgrešenim načelom ne pomaga noben talent; ἀνάγκη δὲ οὐδὲ θεοὶ μάχονται, celo bogovi se ne bojujejo proti nuji. Lep zgled tega je odlomek iz zbora, ki v izvirniku in v novem prevodu s pretresenim sočutjem tolaži skrušenega Ajanta po njegovem blaznem pokolu govedi (172-181). V starem se na istem mestu krčevito lomi in nemočno spotika čez tuje stopice, dokler se ne izgubi sredi nehotne komične obscenosti.

Ἡ ῥά σε Ταυροπόλα Διὸς Ἄρτεμις-
ὦ μεγάλα φάτις, ὦ
μᾶτερ αἰσχύνας ἐμᾶς-
ῶρμασε πανδάμους ἐπὶ βουῖς ἀγελαίας,
ἢ ποῦ τινος νίκας ἀκάρπτου χάριν,
ἢ ῥα κλυτῶν ἐνάρων
ψευσθεῖς, ἀδῶροις εἶτ' ἐλαφαβολίαις;
ἢ χαλκοθώραξ, εἶ τιν' Ἐνυάλιος
μομφὰν ἔχων ζύνου δορός ἐννυχίους
μαχαναῖς ἐτείσατο λῶβαν;

*Ali je bikosukávka Artémida,
(O grozoviten glas, o
Oče moje nečasti!)
Nagnala te nad ukupno govejo živino,
Gotovo za brezplodno kako zmáganje,
Vklánjena al za darí
Pri slavnem plenu, ali pa v lovu košut?
Al pa j' imél železnooklopni Enjál
Od skupne borbe kako pritožbo pa si
Sram oprál je z nočno premamo?
(M. Valjavec)*

*Te je Artemida, Zeusova hči, ki biva med biki
(o Govonica pogubna,
o mati moje sramote!),
te je ona pognala nad črede govedi na paši?
Si ji morda kdaj sad zmage odrekel?
Si jo morda za delež plena prevaral?
Za dar košute morda, na lovu zadete?
Ti je bog vojne v oklepu iz broná
- nate srđit za zamero v zaveznístvu -
zanke ponoči nastavil?
(K. Gantar)*

Enako kot za prevode velja tudi za komentarje k posameznim dramam in spremno besedo, ki najprej predstavi vse potrebne realije o Sofoklovi biografiji in bibliografiji ter se nato loti njegove teologije, kozmologije in antropologije. Knjigi manjka do dovršenosti le nekaj zanemarljivih podrobnosti trivialne narave, še najhujša med njimi so korekture, ki so zlasti v spremnih besedilih opravljene nekoliko nemarno.

Novi Sofokles sodi torej med paradne dosežke slovenskega založništva v letu 2000. A prava zgodba o prevedenih dramah se zdaj, ko je filološki del naloge opravljen, šele začne. Na potezi je slovenski medijski, literarnovedni, gledališki in predvsem šolski pogon, ki mora to temeljno delo spraviti s polic tja, kamor spada, torej v roke bralcev, ki bodo lahko šele tako odkrili, kako bistvenega pomena so poltretje tisočletje stari problemi Sofoklovih dram za slehernikov vsakdanjik; *ignoti nulla cupido*. To delo je veliko bolj herkulovsko kot prevajanje vseh grških tragikov in komikov skupaj, ne ovirajo ga založniške drobnjarije, temveč sam duh časa, bolj kot Sofoklu in njegovim nenapisanim zakonom naklonjen sofistiki in njenemu razvpitemu igračkanju z več resnicami. A duh časa je tak že zelo dolgo; med drugim o tem dovolj zgovorno priča spodnja pesem Konstantina Kavafisa, ki se je nad njim zamislil prav ob branju Sofoklovega *Ajanta*, ob sklepnem verzu τὰ δ' ἄλλ' ἐν

«Αἰδοῦ τοῖς κάτω μυθήσομαι iz junakovega predsmrtnega monologa (865).

Vse drugo spodaj v Hadu bom povedal

»Prav res, « je rekel prokonzul in zaprl knjigo,
 »ta verz je čudovit in zveni prepričljivo;
 Sofokles ga je napisal globoko zatopljen v misli.
 Kaj vse bomo rekli tam, kaj vse bomo rekli tam
 in kako drugačni bomo šele na pogled!
 O vseh svojih skritih ranah in skrivnostih,
 nad katerimi bdimo brez sna, kot stražarji,
 tako silno zaskrbljeni iz dneva v dan,
 bomo tam govorili jasno in odkrito.«

»Lahko še dodaš, « je s komaj zaznavnim
 nasmeškom pripomnil sofist,
 »če tam sploh govorijo o takih rečeh, če jim je
 sploh kaj mar.«

In če se stvarni Kavafis navidez sizifovskega ukvarjanja z resničnimi muzami, vsem sofistom navkljub, ni ustrašil pred dobrim stoletjem, ni prav nobenega razloga, da bi se ga kaj bolj bali danes.

David Movrin